

สถานการณ์และการจัดการด้านความปลอดภัย ของเครื่องสำอางในจังหวัดสุโขทัย

Situation and Management of Cosmetic Safety in Sukhothai Province

สมจิตร ทองสุคติ¹ ณัฐสิริ หนูตา¹ ชีรยา วรปาณี²

¹กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุโขทัย

²กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตาก

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาสถานการณ์และการจัดการด้านความปลอดภัยของเครื่องสำอางในจังหวัดสุโขทัย โดยเก็บข้อมูลตั้งแต่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ถึง 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2560 การดำเนินการประกอบด้วย การตรวจสอบสถานที่จำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวยทั้งหมด จำนวน 116 แห่ง และเก็บเครื่องสำอางจำนวน 13,933 ตัวอย่างที่พบในสถานที่ดังกล่าว เพื่อตรวจสอบตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดลักษณะของเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขาย พ.ศ. 2559 และตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของการแสดงฉลากตามพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 มาตรา 22 จากนั้นสุ่มตัวอย่างเครื่องสำอาง เพื่อตรวจสอบห้ามใช้โดยชุดทดสอบเบื้องต้นด้วยการเลือกแบบเจาะจงจากเครื่องสำอางที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายดังกล่าวข้างต้น จำนวน 3 ตัวอย่าง รวมจำนวน 27 ตัวอย่าง ทั้งมีการตรวจยืนยันผลการตรวจเบื้องต้นโดยห้องปฏิบัติการ ของศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 2 พิษณุโลกด้วย ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติค่าความถี่และร้อยละ ทั้งนี้ผลการสำรวจพบว่า มีสถานที่จำนวน 49 แห่ง (ร้อยละ 42.24) ที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน โดยพบว่า เป็นร้านที่มีเครื่องสำอางห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศฯ จำนวน 1 แห่ง (ร้อยละ 0.86) มีเครื่องสำอางที่ฉลากไม่ถูกต้อง จำนวน 40 แห่ง (ร้อยละ 34.48) และร้านที่มีทั้งเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้าหรือขายตามประกาศฯ และฉลากไม่ถูกต้อง จำนวน 8 แห่ง (ร้อยละ 6.90) นอกจากนี้ ยังพบว่า มีเครื่องสำอางที่ไม่ถูกต้อง จำนวน 275 ตัวอย่าง (ร้อยละ 1.97) โดยเป็นเครื่องสำอางที่มีฉลากไม่ถูกต้อง จำนวน 257 ตัวอย่าง (ร้อยละ 93.45) และเป็นเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศฯ 18 ตัวอย่าง (ร้อยละ 6.55) ทั้งนี้เมื่อสุ่มตัวอย่างเครื่องสำอางจำนวน 27 ตัวอย่าง จากจำนวนตัวอย่าง 275 ตัวอย่าง พบว่า มีเครื่องสำอาง จำนวน 18 ตัวอย่าง (ร้อยละ 66.67) ที่ตรวจพบสารห้ามใช้โดยชุดทดสอบเบื้องต้น โดยพบว่า เป็นสารปรอท 12 ตัวอย่าง (ร้อยละ 44.44) ไฮโดรควิโนน 4 ตัวอย่าง (ร้อยละ 14.82) และกรดวิตามินเอ 2 ตัวอย่าง (ร้อยละ 7.41) จึงได้ส่งตัวอย่างทั้ง 18 ตัวอย่างนั้น ส่งตรวจหาสารห้ามใช้เพื่อยืนยันผลโดยห้องปฏิบัติการของศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 2 พิษณุโลก และพบว่า มีเครื่องสำอาง จำนวน 9 ตัวอย่าง (ร้อยละ 33.33) ที่มีสารห้ามใช้ (สารปรอท)

ดังนั้นสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจึงควรร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนในการเฝ้าระวังเครื่องสำอางที่ไม่ถูกต้องและไม่ปลอดภัย รวมถึงการประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องสำอางอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนได้รับความปลอดภัยในการใช้เครื่องสำอาง

คำสำคัญ: เครื่องสำอาง ฉลากเครื่องสำอาง สารห้ามใช้

Abstract

This survey research aimed to study the situation and management of cosmetic safety in Sukhothai Province which data was collected during 1 October 2016 to 30 July 2017. The investigating of all 116 cosmetic sellers and beauty shops in Sukhothai Province and the examination of 13,933 samples of cosmetics sold in Sukhothai were performed. The evaluation of cosmetics was based on a list of prohibited cosmetics as stated in the Notification of the Ministry of Public Health B.E. 2559. Their labels were examined according to the Cosmetic Act B.E. 2558, Section 22. A purposive sampling method was employed to select the 27 samples from the above unlawful cosmetics which each 3 samples from each district in Sukhothai. They were examined using the primary test kit for the prohibited substances and their results were confirmed by the laboratory of the Regional Medical Sciences Center II Phitsanulok. Frequency and percentage were the statistics used to analyze the data. The results showed that there were 49 shops (42.24%) those did not meet the standard criteria; 1 shop (0.86%) with prohibited cosmetics, 40 shops (34.48%) with incorrect cosmetic labels and the other 8 shops (6.90%) with both prohibited cosmetics and incorrect labels. It was also found that 275 samples (1.97%) did not follow the standard criteria. The 257 samples had incorrect labels (93.45%), and 18 samples were prohibited to sell as stated in the relevance Notification of the Ministry of Public Health. Among the selected 27 cosmetics, 18 samples (66.67%) were found with the prohibited substances. The 12 samples (44.44%) contained mercury compound, 4 samples (14.82%) contained hydroquinone and 2 samples (7.41%) contained Vitamin A acid. Such 18 samples were confirmed about the test results of prohibited substances. It was found that 9 samples (33.33%) contained the mercury compound.

Therefore, the Provincial Health Office should cooperate with the local organizations and communities to monitor for the unsafe and dangerous cosmetics; and should provide the knowledge about cosmetics to the public to ensure their safety on using cosmetics.

Keywords : Cosmetics, Cosmetics labels, Prohibited substances

บทนำ

เครื่องสำอางเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของเด็กผู้ใหญ่ ทั้งเพศชาย เพศหญิง⁽¹⁾ และเพศที่สาม ในปัจจุบันมีช่องทางการจำหน่ายเครื่องสำอางหลากหลายช่องทางมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นร้านเสริมสวย ร้านค้าทั่วไป ห้างสรรพสินค้า อินเทอร์เน็ต ทำให้เครื่องสำอางเข้าถึงผู้บริโภคได้ง่ายขึ้น⁽²⁾ ซึ่งอันตรายจากการใช้เครื่องสำอางจะเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกันเนื่องจากพบว่า มีผู้ประกอบการบางรายมีการใส่สารห้ามใช้ในเครื่องสำอาง โดยสารห้ามใช้ที่พบบ่อย ได้แก่ สารปรอท ไฮโดรควิโนน และกรดวิตามินเอ⁽³⁾ ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาจึงร่วมมือกับกลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ในการกำกับเครื่องสำอางก่อนออกสู่ตลาดและหลังออกสู่ตลาด⁽⁴⁾ ด้วยการตรวจสถานที่จำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวย การสุ่มตรวจเครื่องสำอางโดยมุ่งเน้นการตรวจดูฉลากเครื่องสำอางตามพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 มาตรา 22 และการสุ่มตรวจรายการเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดลักษณะของเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขาย พ.ศ. 2559 รวมทั้งการสุ่มตรวจหาสารห้ามใช้ในเครื่องสำอางอีกด้วย เพื่อความปลอดภัยในการใช้เครื่องสำอางของผู้บริโภค ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสถานการณ์ และการจัดการด้านความปลอดภัยของเครื่องสำอางในจังหวัดสุโขทัย

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อศึกษาสถานการณ์และการจัดการด้านความปลอดภัยของเครื่องสำอางในจังหวัดสุโขทัย

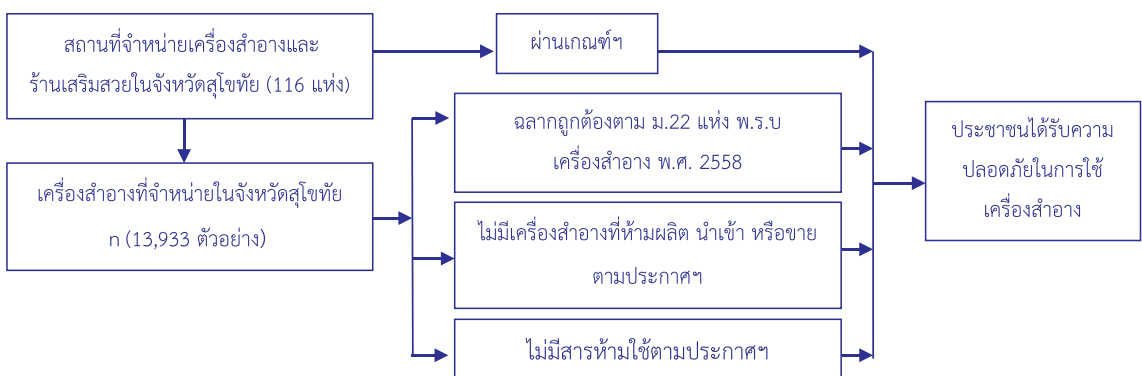
วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสมของสถานที่จำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวยในจังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อตรวจสอบตัวอย่างเครื่องสำอางที่มีการจำหน่ายในจังหวัดสุโขทัย โดยการตรวจสอบ
  - 2.1 หาสารห้ามใช้ในเครื่องสำอาง
  - 2.2 หาเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดลักษณะของเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขาย พ.ศ. 2559
  - 2.3 ความถูกต้องของการแสดงฉลากของเครื่องสำอางตามมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สถานที่จำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวยในจังหวัดสุโขทัยปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมาย
2. เครื่องสำอางในจังหวัดสุโขทัยมีความปลอดภัย
3. ประชาชนในจังหวัดสุโขทัยได้รับความปลอดภัยจากการใช้เครื่องสำอาง

กรอบแนวคิดของการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ

ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยการตรวจสอบสถานที่จำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวยทุกอำเภอในจังหวัดสุโขทัย จำนวน 116 แห่งที่มีการตรวจสอบตัวอย่างเครื่องสำอางทั้งหมดที่จำหน่ายในจังหวัดสุโขทัย และสุ่มตัวอย่างเครื่องสำอางแบบเจาะจง จากจำนวนตัวอย่างที่พบว่า เป็นเครื่องสำอางที่ไม่ถูกต้อง เพื่อตรวจสอบหาสารห้ามใช้ อำเภอละ 3 ตัวอย่าง ทั้งหมด 27 ตัวอย่าง โดยเก็บข้อมูลตั้งแต่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ถึง 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2560

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เครื่องสำอาง หมายถึง วัตถุที่มุ่งหมายสำหรับใช้ทา ถู นวด โรย พ่น หยอด ใส่ อบ หรือกระทำด้วยวิธีอื่นใดกับส่วนภายนอกของร่างกายมนุษย์ และให้หมายความรวมถึงการใช้กับฟันและเยื่อในช่องปากโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความสะอาด ความสวยงาม หรือเปลี่ยนแปลงลักษณะที่ปรากฏ หรือระงับกลิ่นกายหรือปกป้องดูแลส่วนต่างๆ นั้นให้อยู่ในสภาพดี และรวมตลอดทั้งเครื่องประทีนต่างๆ สำหรับผิวด้วย แต่ไม่รวมเครื่องประดับและเครื่องแต่งตัว ซึ่งเป็นอุปกรณ์ภายนอกร่างกาย⁽⁵⁾

2. เครื่องสำอางที่ไม่ถูกต้อง หมายถึง เครื่องสำอางที่มีรายชื่ออยู่ในจำนวน 34 รายการตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดชื่อเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขาย ลงวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2559⁽⁶⁾ และเป็นเครื่องสำอางที่มีฉลากภาษาไทยไม่ครบถ้วนถูกต้องตามพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 มาตรา 22

วิธีวิจัย

1. ดำเนินการตรวจสอบสถานที่จำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวยทุกแห่งในจังหวัดสุโขทัย ทั้งหมด 116 แห่ง โดยใช้แบบบันทึกตรวจสอบสถานที่จำหน่ายเครื่องสำอาง และแบบบันทึกผลการตรวจตัวอย่างเครื่องสำอาง พร้อมเก็บตัวอย่างเครื่องสำอางจำนวน 13,933 ตัวอย่างที่พบในสถานที่ดังกล่าว เพื่อนำไปตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของฉลากเครื่องสำอางตามพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 มาตรา 22 และตรวจสอบว่า เป็นเครื่องสำอางตามรายการเครื่องสำอางห้ามผลิต นำเข้าหรือขายตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข ลงวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2559 หรือไม่

2. สุ่มตัวอย่างเครื่องสำอางแบบเจาะจงจากเครื่องสำอางที่ตรวจพบว่า ไม่ถูกต้อง โดยสุ่มจากอำเภอละ 3 ตัวอย่าง รวมทั้งหมด 27 ตัวอย่าง และดำเนินการตรวจสอบหาสารห้ามใช้ด้วยชุดทดสอบของกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ เพื่อหาสารห้ามใช้ (สารปรอท ไฮโดรควิโนน กรดวิตามินเอ) แล้วส่งตัวอย่างเครื่องสำอางที่พบว่ามีสารห้ามใช้ นั้น ให้ห้องปฏิบัติการของศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 2 พิษณุโลก ตรวจวิเคราะห์เพื่อยืนยันผลการตรวจสอบหาสารห้ามใช้

ผลการวิจัย

1. การตรวจสอบสถานที่จำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวย จำนวน 116 แห่ง พบว่ามี ร้านจำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวยผ่านเกณฑ์มาตรฐาน จำนวน 67 แห่ง (ร้อยละ 57.76) ส่วนร้านที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน จำนวน 49 แห่ง (ร้อยละ 42.24) นั้น ตรวจพบว่า เป็นร้านที่มีเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 1 แห่ง (ร้อยละ 0.86) ร้านที่มีเครื่องสำอางที่มีฉลากไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 มาตรา 22 จำนวน 40 แห่ง (ร้อยละ 34.48) และร้านที่มีทั้งเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายฯและที่มีฉลากไม่ถูกต้อง จำนวน 8 แห่ง (ร้อยละ 6.90) รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการตรวจสถานที่จำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวยในจังหวัดสุโขทัย

อำเภอใน จังหวัดสุโขทัย	จำนวน ร้านที่ตรวจ	จำนวนร้าน (ร้อยละของร้านทั้งหมดในจังหวัด: 116 ร้าน)				
		ผ่านเกณฑ์	ไม่ผ่านเกณฑ์	รายละเอียดที่พบของร้านที่ไม่ผ่านเกณฑ์		
				เครื่องสำอาง ที่ห้ามจำหน่าย	ร้านที่พบฉลาก ไม่ถูกต้อง	เครื่องสำอางที่ห้ามจำหน่าย & ที่มีฉลากไม่ถูกต้อง
เมืองสุโขทัย	57	37 (31.91)	20 (17.24)	0 (0)	17 (14.66)	3 (2.59)
สวรรคโลก	7	1 (0.86)	6 (5.17)	0 (0)	5 (4.31)	1 (0.86)
ศรีสำโรง	8	5 (4.31)	3 (2.59)	0 (0)	3 (2.59)	0 (0)
ศรีสัชนาลัย	10	5 (4.31)	5 (4.31)	0 (0)	5 (4.31)	0 (0)
ทุ่งเสลี่ยม	6	4 (3.45)	2 (1.72)	0 (0)	1 (1.72)	1 (0.86)
ศรีนคร	5	3 (2.59)	2 (1.72)	1 (0.86)	1 (0.86)	1 (0.86)
กงไกรลาศ	12	7 (6.03)	5 (4.31)	0 (0)	4 (3.45)	1 (0.86)
คีรีมาศ	4	2 (1.72)	2 (1.72)	0 (0)	2 (1.72)	0 (0)
บ้านด่านลานหอย	7	3 (2.59)	4 (3.45)	0 (0)	2 (1.72)	2 (1.72)
รวม	116	67 (57.76)	49 (42.24)	1 (0.86)	40 (34.48)	8 (6.90)

นอกจากนี้เมื่อวิเคราะห์รายอำเภอ พบว่า อำเภอที่มีจำนวนร้านที่จำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวยที่ไม่ผ่านเกณฑ์ มากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองสุโขทัย (ร้อยละ 17.24) สวรรคโลก (ร้อยละ 5.17) ตามลำดับ โดยพบว่ามีเพียงอำเภอศรีนครที่มีเครื่องสำอางห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศฯ อย่างเดียว จำนวน 1 ร้าน (ร้อยละ 0.86) และมีทุกอำเภอที่ตรวจพบเครื่องสำอางที่มีฉลากไม่ถูกต้องโดยพบมากที่สุดในอำเภอเมืองสุโขทัย (ร้อยละ 14.66) สวรรคโลก (ร้อยละ 5.17) ศรีสัชนาลัย (ร้อยละ 5.17) ตามลำดับ ทั้งนี้ มีอำเภอที่พบว่า มีทั้งเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขาย และมีฉลากไม่ถูกต้องด้วยในขณะเดียวกัน จำนวน 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสุโขทัย บ้านด่านลานหอย สวรรคโลก ทุ่งเสลี่ยม ศรีนคร กงไกรลาศ ตามลำดับ

2. การตรวจสอบเครื่องสำอางตามรายการของเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข ลงวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2559 และการตรวจสอบฉลากของเครื่องสำอางตามพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 โดยเก็บตัวอย่างเครื่องสำอางจากสถานที่จำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวยทั้งหมดในจังหวัดสุโขทัย 116 ร้าน รวม 13,933 ตัวอย่าง พบว่า มีเครื่องสำอางที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายดังกล่าวข้างต้น จำนวน 275 ตัวอย่าง (ร้อยละ 1.98) โดยอยู่ในรายการเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศฯ จำนวน 18 ตัวอย่าง (ร้อยละ 6.55 ของจำนวนเครื่องสำอางที่ไม่ถูกต้อง) และเครื่องสำอางที่มีฉลากไม่ถูกต้อง จำนวน 257 ตัวอย่าง (ร้อยละ 93.45 ของจำนวนเครื่องสำอางที่ไม่ถูกต้อง) รายละเอียดอื่นๆ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการตรวจสอบฉลากของเครื่องสำอางตามมาตรา 22 แห่ง พ.ร.บ.เครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 และตามรายการของเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข

อำเภอในจังหวัดสุโขทัย	จำนวนเครื่องสำอางที่เก็บ (ตัวอย่าง)	จำนวนเครื่องสำอาง (ร้อยละของเครื่องสำอางทั้งหมดที่เก็บจากร้านค้าในจังหวัดสุโขทัย: 13,933 ตัวอย่าง)			
		เครื่องสำอางที่ต้อง	เครื่องสำอางที่ไม่ถูกต้อง	ที่พบรายละเอียดที่ไม่ถูกต้อง	
				ห้ามจำหน่าย	ฉลากไม่ถูกต้อง
เมืองสุโขทัย	2,511	2,399 (17.22)	112 (0.81)	9 (0.07)	103 (0.74)
สวรรคโลก	3,525	3,456 (24.81)	69 (0.50)	3 (0.03)	66 (0.48)
ศรีสำโรง	1,255	1,239 (8.90)	16 (0.12)	0 (0.00)	16 (0.12)
ศรีสัชชนาลัย	1,771	1,757 (12.61)	14 (0.10)	0 (0.00)	14 (0.10)
ทุ่งเสลี่ยม	2,080	2,066 (14.83)	14 (0.10)	1 (0.01)	13 (0.10)
ศรีนคร	227	220 (1.58)	7 (0.05)	1 (0.01)	6 (0.05)
กงไกรลาศ	1,050	1,027 (7.37)	23 (0.17)	2 (0.02)	21 (0.15)
คีรีมาศ	860	852 (6.12)	8 (0.06)	0 (0.00)	8 (0.06)
บ้านด่านลานหอย	654	642 (4.61)	12 (0.09)	2 (0.02)	10 (0.08)
รวม	13,933	13,658 (98.03)	275 (1.98)	18 (0.13)	257 (1.85)

2.1 การตรวจสอบตามรายการเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข ลงวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2559 พบว่า มีจำนวน 18 ตัวอย่างที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายฯ ใน 6 รายการตามประกาศฯ โดยรายการที่พบมากที่สุด ได้แก่ โลชั่นวินเซิร์ฟฯ รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงรายการเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข ลงวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2559

ลำดับ	เครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศฯ	จำนวนตัวอย่าง (ร้อยละ)
1	พอลล่า โลชั่นกันแดดรักษาฝ้า	3 (16.67)
2	พอลล่า ครีมทาฝ้า	3 (16.67)
3	โลชั่นกันแดด กันฝ้า เมลาแคร์	2 (11.11)
4	โลชั่นวินเซิร์ฟ ลดฝ้ากันแดด	5 (27.77)
5	ครีมชาเขียว DR. JAPAN	2 (11.11)
6	พริ้ม ไบรเทน แอนด์ รีไวเทน ครีมลดริ้วรอย	3 (16.67)
รวมจำนวนตัวอย่างของเครื่องสำอางฯ		18 (100.00)

ตารางที่ 5 แสดงผลการตรวจสอบสารห้ามใช้ในตัวอย่างเครื่องสำอางด้วยชุดทดสอบเบื้องต้น จำแนกตามรายอำเภอ

อำเภอใน จังหวัดสุโขทัย	จำนวนตัวอย่าง เครื่องสำอาง ที่ตรวจด้วย ชุดทดสอบเบื้องต้น	จำนวนตัวอย่างเครื่องสำอาง (ร้อยละของเครื่องสำอางที่สุ่มตรวจสอบสารห้ามใช้)			
		ที่พบสารห้ามใช้	รายละเอียดสารห้ามใช้ที่พบ		
			สารปรอท	ไฮโดรควิโนน	กรดวิตามินเอ
เมืองสุโขทัย	3	1 (3.70)	1 (3.70)	0 (0)	0 (0)
สวรรคโลก	3	2 (7.41)	2 (7.41)	0 (0)	0 (0)
ศรีสำโรง	3	2 (7.41)	2 (7.41)	0 (0)	0 (0)
ศรีสัชชนาลัย	3	2 (7.41)	1 (3.70)	1 (3.70)	0 (0)
ทุ่งเสลี่ยม	3	3 (11.11)	2 (7.41)	1 (3.70)	0 (0)
ศรีนคร	3	2 (7.41)	1 (3.70)	1 (3.70)	0 (0)
กงไกรลาศ	3	2 (7.41)	1 (3.70)	1 (3.70)	0 (0)
คีรีมาศ	3	1 (3.70)	1 (3.70)	0 (0)	0 (0)
บ้านด่านลานหอย	3	3 (11.11)	1 (3.70)	0 (0)	2 (7.41)
รวม	27	18 (66.67)	12 (44.44)	4 (14.82)	2 (7.41)

จากการส่งตัวอย่างเครื่องสำอาง จำนวน 18 ตัวอย่าง ตรวจวิเคราะห์ซ้ำหาสารห้ามใช้เพื่อยืนยันผล โดยห้องปฏิบัติการของศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 2 พิษณุโลก ปรากฏว่า พบเครื่องสำอางที่มีสารปรอท ซึ่งเป็นสารห้ามใช้ในอำเภอศรีสัชชนาลัย ทุ่งเสลี่ยม บ้านด่านลานหอย ศรีสำโรง กงไกรลาศและคีรีมาศ รวมจำนวน 9 ตัวอย่าง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 33.34 ของจำนวนเครื่องสำอางที่สุ่มตรวจสอบหาสารห้ามใช้ทั้งหมด (27 ตัวอย่าง) และคิดเป็นร้อยละ 50 ของจำนวนเครื่องสำอางที่ส่งตรวจยืนยันเพื่อหาสารห้ามใช้ (18 ตัวอย่าง) รายละเอียดดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงผลการตรวจวิเคราะห์สารห้ามใช้เพื่อยืนยันผล โดยศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 2 พิษณุโลก

อำเภอในจังหวัดสุโขทัย	จำนวนตัวอย่างเครื่องสำอางที่ตรวจยืนยันโดยห้องปฏิบัติการของศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 2 พิษณุโลก	จำนวนตัวอย่างเครื่องสำอางที่พบสารห้ามใช้เมื่อตรวจยืนยัน โดยศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ พิษณุโลก (ร้อยละของเครื่องสำอางที่สุ่มตรวจหาสารห้ามใช้)		
		สารปรอท	ไฮโดรควิโนน	กรดวิตามินเอ
เมืองสุโขทัย	3	0 (0)	0 (0)	0 (0)
สวรรคโลก	2	0 (0)	0 (0)	0 (0)
ศรีสำโรง	2	1 (3.70)	0 (0)	0 (0)
ศรีสัชชนาลัย	2	2 (7.41)	0 (0)	0 (0)
ทุ่งเสลี่ยม	3	2 (7.41)	0 (0)	0 (0)
ศรีนคร	2	0 (0)	0 (0)	0 (0)
กงไกรลาศ	1	1 (3.70)	0 (0)	0 (0)
คีรีมาศ	1	1 (3.70)	0 (0)	0 (0)
บ้านด่านลานหอย	2	2 (7.41)	0 (0)	0 (0)
รวม	18	9 (33.33)	0 (0)	0 (0)

4. การดำเนินการของกลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุโขทัย กรณีตรวจพบเครื่องสำอางมีสารห้ามใช้ มีดังนี้

4.1 ส่งหนังสือทางไปรษณีย์ตอบรับถึงผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าหรือผู้จำหน่ายเครื่องสำอาง รวมทั้งผู้ที่มีชื่อตามที่ปรากฏบนฉลากเครื่องสำอางทุกราย เพื่อแจ้งให้ทราบว่า มีการตรวจพบสารห้ามใช้ในตัวอย่างเครื่องสำอาง และให้ระงับการผลิตหรือนำเข้าหรือจำหน่าย รวมทั้งการเรียกเก็บคืนเครื่องสำอางนั้นๆ โดยก่อนการประกาศผลการตรวจวิเคราะห์ เพื่อเตือนประชาชนทราบนั้น ได้ให้โอกาสผู้ประกอบการและผู้เกี่ยวข้องมีสิทธิ์ชี้แจงโต้แย้ง และแสดงพยานหลักฐานเกี่ยวกับกรณีดังกล่าวต่อกลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคฯ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุโขทัย ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้ง ทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ หากไม่ดำเนินการภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ถือว่าไม่ประสงค์จะชี้แจงโต้แย้ง หรือแสดงพยานหลักฐานใดๆ

4.2 รวบรวมเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและเสนอสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา โดยมีเอกสารประกอบด้วย สำเนาบันทึกการตรวจสถานที่จำหน่ายเครื่องสำอาง (รวมทั้งร้านเสริมสวย) สำเนาบันทึกการเก็บตัวอย่างเครื่องสำอาง สำเนาหนังสือส่งตัวอย่างเครื่องสำอางเพื่อตรวจวิเคราะห์ สำเนาหนังสือรายงานผลการตรวจวิเคราะห์ตัวอย่างเครื่องสำอางจากศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ฯ สำเนาหนังสือทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับเพื่อให้โอกาสผู้เกี่ยวข้องชี้แจงโต้แย้งก่อนประกาศผลการตรวจวิเคราะห์ และสำเนาหนังสือชี้แจงโต้แย้งเกี่ยวกับผลการตรวจวิเคราะห์ รวมถึงแผ่นซีดีแสดงรายละเอียดและรูปถ่ายเครื่องสำอางที่พบสารห้ามใช้

4.3 ส่งหนังสือทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับแจ้งผลการตรวจ และให้หยุดการจำหน่ายไปยังร้านจำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวยที่ตรวจพบเครื่องสำอางที่ไม่ถูกต้องและที่พบว่า มีสารห้ามใช้

4.4 ส่งหนังสือประชาสัมพันธ์ไปยังเจ้าหน้าที่ผู้ประกอบการ และผู้บริโภค

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

จากการตรวจสถานที่จำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวย จำนวน 116 แห่งในจังหวัดสุโขทัย พบว่าร้อยละ 42.24 เป็นร้านไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน โดยตรวจพบร้านที่มีเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 1 แห่ง (ร้อยละ 0.86) ร้านที่มีเครื่องสำอางที่มีฉลากไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 มาตรา 22 จำนวน 40 แห่ง (ร้อยละ 34.48) และร้านที่มีเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข และมีฉลากไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 มาตรา 22 จำนวน 8 แห่ง (ร้อยละ 6.90) เมื่อวิเคราะห์รายอำเภอ พบว่า อำเภอที่มีจำนวนร้านจำหน่ายเครื่องสำอางและร้านเสริมสวยที่ไม่ผ่านเกณฑ์ฯ มากที่สุด ได้แก่ เมืองสุโขทัย (ร้อยละ 17.24) สวรรคโลก (ร้อยละ 5.17) ตามลำดับ และมีทุกอำเภอที่ตรวจพบเครื่องสำอางที่แสดงฉลากไม่ถูกต้อง สำหรับการสุ่มตัวอย่างเครื่องสำอาง จำนวน 13,933 ตัวอย่าง พบว่า มีเครื่องสำอางที่ไม่ถูกต้อง จำนวน 275 ตัวอย่าง (ร้อยละ 1.97) ซึ่งเป็นเครื่องสำอางที่มีฉลากไม่ถูกต้อง จำนวน 257 ตัวอย่าง (ร้อยละ 93.45) และพบเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขายตามประกาศฯ จำนวน 18 ตัวอย่าง⁽⁶⁾ (ร้อยละ 6.55)

ส่วนการตรวจสอบฉลากเครื่องสำอาง พบว่าที่ไม่ถูกต้อง⁽⁷⁾ จำนวน 257 ตัวอย่าง โดยพบเครื่องสำอางที่มีรายละเอียดฉลากไม่ถูกต้องมากที่สุด 5 อันดับแรกประกอบด้วยฉลากไม่ระบุเลขที่หรืออักษรแสดงครั้งที่ผลิต ไม่มีฉลากเป็นภาษาไทย สำหรับเครื่องสำอางที่นำเข้าเพื่อขาย

ฉลากระบุวันเดือนปีที่ผลิตแต่ไม่ระบุวันเดือนปีที่หมดอายุ ฉลากระบุชื่อและที่ตั้งของผู้ผลิตไม่ครบถ้วนและไม่ถูกต้อง และฉลากใช้ข้อความมีขนาดที่เล็ก ทำให้ไม่สามารถอ่านได้ชัดเจน ตามลำดับ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ส่วนที่ไม่ถูกต้องนี้เป็นเนื้อหาสำคัญมากต่อความปลอดภัยของผู้บริโภคเพราะเกี่ยวข้องกับการย้อนกลับ (trace back) ข้อมูลการผลิตสินค้า ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเลือกซื้อ/ ใช้สินค้า ความเข้าใจในรายละเอียดสินค้าและการร้องเรียน

นอกจากนี้มีการทดสอบด้วยชุดทดสอบเบื้องต้นฯ ในเครื่องสำอางจำนวน 27 ตัวอย่าง (อำเภอละ 3 ตัวอย่าง) ที่สุ่มแบบเจาะจงจากเครื่องสำอางที่ตรวจพบว่าไม่ถูกต้องเพื่อหาสารห้ามใช้ พบว่า มีจำนวน 18 ตัวอย่าง ที่มีสารห้ามใช้ในเครื่องสำอาง ซึ่งเป็นสารปรอท ไฮโดรควิโนน และกรดวิตามินเอ ตามลำดับ จึงได้ส่งตัวอย่างเครื่องสำอางในกลุ่มนี้ตรวจซ้ำเพื่อหาสารห้ามใช้ อันเป็นการยืนยันผลโดยห้องปฏิบัติการของศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 2 พิษณุโลก ผลปรากฏว่า พบเครื่องสำอางมีสารห้ามใช้ คือ สารประกอบปรอท จำนวน 9 ตัวอย่าง (ร้อยละ 33.33) ซึ่งการใส่สารปรอทในเครื่องสำอางนั้นผู้ประกอบการมักมุ่งหวังคุณสมบัติในการขัดขวงการสร้างเม็ดสีผิว ทำให้ผิวขาวขึ้น อย่างไรก็ตาม การมีสารปรอทปนเปื้อนในเครื่องสำอางปริมาณที่จะส่งผลให้เกิดคุณสมบัติดังกล่าว อาจทำให้เกิดอาการแพ้ ผื่นแดง ไตและระบบทางเดินปัสสาวะอักเสบได้⁽⁸⁾ ดังนั้น เมื่อตรวจพบการปนเปื้อนของสารห้ามใช้ในเครื่องสำอาง กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคฯ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุโขทัย จึงดำเนินการในการจัดการความปลอดภัยด้วยการแจ้งเป็นหนังสือทางไปรษณีย์ตอบรับไปยังผู้ผลิตหรือนำเข้าหรือผู้จัดจำหน่าย รวมทั้งผู้ที่มีชื่อตามที่ตั้งที่ปรากฏบนฉลากเครื่องสำอางเพื่อแจ้งให้ระงับการผลิตหรือนำเข้าหรือจำหน่าย รวมทั้งอาจมีการเรียกเก็บคืนเครื่องสำอางนั้นๆ ทั้งประชาสัมพันธ์ความปลอดภัยของเครื่องสำอางแก่ประชาชน พร้อมรวบรวมหลักฐานการตรวจสถานที่จำหน่ายเครื่องสำอางและผลการตรวจพบสารห้ามใช้ นั้นให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเพื่อดำเนินการตามกฎหมายต่อไปอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทุกแห่งควรร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นและชุมชน ในการเฝ้าระวังเครื่องสำอางที่ไม่ถูกต้องและไม่ปลอดภัย และมีการดำเนินการที่เข้มงวดตามกฎหมายต่อผู้ที่ฝ่าฝืน รวมถึงการประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องสำอางและกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องให้ประชาชนทราบโดยเฉพาะในส่วนของ การแสดงฉลากภาษาไทยเพื่อผู้บริโภคจะสามารถคุ้มครองตนเองในเบื้องต้นจากการใช้เครื่องสำอางที่ไม่ถูกต้องได้ อีกทั้งจะได้มีความรู้และมีข้อมูลประกอบการใช้สิทธิในการร้องเรียนหากประสบปัญหาจากการใช้เครื่องสำอาง นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาต้องสร้างความตระหนักให้แก่ผู้ผลิตและผู้นำเข้า รวมทั้งผู้จำหน่ายและร้านเสริมสวย ในการที่จะต้องมีความรับผิดชอบและปฏิบัติตามกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งควรสนับสนุนนโยบายการเฝ้าระวังความปลอดภัยในการใช้เครื่องสำอางและสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทุกจังหวัดและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานคุ้มครองผู้บริโภค รวมถึงจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการความปลอดภัยเกี่ยวกับเครื่องสำอาง จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เพื่อให้ประชาชนได้รับความปลอดภัยในการใช้เครื่องสำอาง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ นายแพทย์สมศักดิ์ นุกุลอุดมพานิชย์ นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดสุโขทัย ดร.นพ.ปองพล วรปาดิ รองนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดตาก และ ดร.ภญ.ธีรยา วรปาดิ เกษัชกรชำนาญการ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตาก ที่ปรึกษาและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (2556). *คู่มือผู้บริโภคอาเซียนเกี่ยวกับเครื่องสำอางเล่มที่ 1* [ออนไลน์]. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 9 สิงหาคม 2560. จาก <http://e-cosmetic.fda.moph.go.th/.../คู่มือผู้บริโภคอาเซียนสำหรับเครื่องสำอาง.pdf>.
2. เนตรนพิศ ประทุม. (2554). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการซื้อเครื่องสำอางนำเข้าจากต่างประเทศของเพศที่สาม*. ปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต วิชาเอกบริหารธุรกิจระหว่างประเทศ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
3. รุ่งนภา กงวงษ์ และ วิบูลย์ วัฒนนามกุล. (2554). การศึกษาพฤติกรรมการใช้ “เครื่องสำอางอันตราย” ของวัยรุ่นหญิงจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารเภสัชศาสตร์อีสาน*. 7(1), 76-87.
4. สิริลักษณ์ รื่นรอย. (2555). *การสร้างเครือข่ายงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านเครื่องสำอางในชุมชน : กรณีศึกษาตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี*. ปริญญาโท เภสัชศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการคุ้มครองผู้บริโภค ด้านสาธารณสุข บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
5. พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558. (2558, 9 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 132 ตอนที่ 86ก., หน้า 5.
6. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดชื่อเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้า หรือขาย พ.ศ. 2559. (2559, 28 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 133 ตอนพิเศษ 72ง., หน้า 21.
7. พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558. (2558, 9 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 132 ตอนที่ 86ก., หน้า 11.
8. วิสิฐศักดิ์ วุฒิอดิเรกและวชิราภรณ์ พุ่มเกตุ. (2559). การศึกษาปริมาณสารปรอทในครีมทาหน้าที่จำหน่ายในพื้นที่เทศบาลนครนครสวรรค์. *วารสารอาหารและยา*. 23(1), 28-33.

